

Den første Bogtrykker Nord for Limfjorden.

Af HENRY E. PEDERSEN.

DEN 6. Maj 1824 udsendtes i Thisted det første Nummer af "Den Nord-Cimbriske Tilskuer", den nuværende Thisted Amtsavis, der saaledes tælles blandt Danmarks ældste Aviser, idet vel kun højest en halv Snes af Landets Dagblade er ældre af Aar. Ved denne Begivenhed havde en lille nordjydsk Købstad med om ved 1200 Indbyggere faaet sin egen Avis - et Forhold, der var ganske enestaaende i hine Tider.

Da man skrev Aar 1800, fandtes der i hele Jylland kun i alt 4 Aviser, der udkom i Stiftsbyerne Aalborg, Viborg, Ribe og Aarhus. Af disse var Aalborgbladet det ældste, hvis Udsendelse var paabegyndt i 1767 under Titlen "Nyttige og fornøvelige Jydske Efterretninger", men fra 1794 til 1827 udkom under Titlen "De til Forsendelse med Posten Kongelige alleene privilegerede Efterretninger og almindelige Tidender" og den Dag i Dag lever videre i Aalborg Stiftstidende. Viborg havde faaet sin første Avis 1773, da "Den Viborg Samler" med Stiftsfysikus, Dr. med. Mangor som Redaktør var begyndt at udkomme og brugte denne Titel til 1839, da den forandredes til Viborg Stiftstidende. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at "Den Viborg Samler" med Bogtrykkeriet solgtes i 1787 for 1000 Rdlr. Saa meget kostede et saadant Foretagende dengang. Den tredje af de nævnte Aviser var Ribe Stiftstidende, der blev startet 1786, og den sidste i Rækken vår Aarhus Stiftstidende, der begyndte at udkomme 1794.

Først efter Aar 1800 blev der grundlagt Aviser uden for Stiftsbyerne, og her var Randers Amtsavis i 1810 den første Begyndelse - og som Nummer to i Rækken kom saa "Den Nord-Cimbriske Tilskuer" i 1824.

Grundlæggeren af denne første Avis Nord for Limfjorden var Nordmanden Johan Grøn Lund. Ud over, at han var født 1792, kender man intet til hans Data fra den Tid, der ligger forud for hans Ankomst til Thisted. Det kan maaske synes ret mærkeligt, at det netop var en Nordmand, der fandt paa at grundlægge en Avis i denne lille nordvestjydske Købstad saa fjernt fra Rigets Hovedstad som vel tænkeligt. Men der var den Gang Forhold til Stede, som uden Tvivl var medvirkende til, at netop dette Sted blev foretrukket. Der bestod i disse svundne Tider en aarhundredgammel Forbindelse mellem den nordjydske Vestkyst og Norge - en Handelsforbindelse, der blev formidlet gennem en Skudetrafik mellem disse Egne, som ad denne Vej dyrkede flittig Samhandel. Paa Thylands og Vendsyssels Vesterhavskyst fandtes der ikke saa faa Handelspladser, hvorfra Skudeejere for egen Regning drev Handel med Norge, og dette Samkvem gennem mange Slægtled havde ogsaa sat sig Spor paa andre Omraader. Giftermaal mellem Danske og Norske var langt fra sjældne - og altsammen bidrog det til et gensidigt Kendskab til de forskellige Hjemstavn.

Sandsynligt er det da, at Johan Grøn Lund paa denne Maade har lært disse Egne at kende. Han har undersøgt Forholdene og konstateret, at den nærmeste Avis fandtes i

Viborg - 8 Mil borte -, og i Limfjordsegnene var Aalborg den eneste Købstad, der kunde rose sig af at have sin egen Avis. Joh. G. Lund - som han almindeligvis kaldte sig - har fundet, at dette gav Betingelser for at starte et Bogtrykkeri og i Forbindelse hermed udgive en Avis i Thisted. Han iværksatte da dette Foretagende, der gav ham et godt Levebrød i næsten fyrretyve Aar og satte ham i Stand til at hjælpe alle sine Børn godt i Vej. - Vi skal i det følgende høre om denne Mand, der paa mange Maader var i Besiddelse af Initiativ og Virketrang.

Johan Grøn Lund

For at det ogsaa i andre Egne end blot de lokale kunde erfares, at der i Thisted paabegyndtes Udgivelsen af en Avis, lod Lund blandt andet i Randers Amtsavis indrykke en Bekendtgørelse, hvori det hed, at "da flere have yttret det ønske at erholde et Ugeblad eller en Tidende for Amtet, hvis Indhold kunde mere og tillige være til Nytte og Efterretning for Amtets Beboere, saa har jeg besluttet, hvis et tilstrækkeligt Antal Abonnenter tegne sig, at udgive et saadant Blad under Titel "Den Nord-Cimbriske Tilskuer". Fra kundskabsrige Mænd i Thisted Amt havde Redaktør Lund faaet Tilsagn om Bidrag af forskellig Art til det nye Blad, "hvis Indhold og Tendens i øvrigt vil blive: interessante Brudstykker og Mærkværdigheder af den nyeste Litteratur, Beretninger om alle indtræffende Strandingstilfælde, og slutteligen flere Efterretninger i mercantilsk og oeconomisk Henseende, der især kunne interessere den Handlende og Landmanden". Bladet vilde til at begynde med udkomme en Gang ugentligt, og Prisen var ansat til "4 Rbd. aarligt, som erlægges med 1 Rbd. Seddel quartaliter".

Det var dog kun en kort Tid, "Den Nord-Cimbriske Tilskuer" kun udkom en Gang ugentlig, ret hurtigt blev det til to Gange om Ugen, oftest Onsdag og Søndag Morgen af Hensyn til Postgangen, men indtraf det, at der ankom en Sending uventet Post til Byen, fandt Redaktør Lund herved Lejlighed til at udsende et Ekstranummer af sin Avis, ligesom han senere i mange Tilfælde benyttede sig af Udsendelse af Flyveblade ved særlige Begivenheder.

Men Lund indskrænkede sig ikke alene til Udsendelsen af Avisen samt Bogtrykkervirksomheden. Ikke længe efter at have etableret sit Foretagende begyndte han fra sit Kontor en betydelig Handel med Bøger, udenlandske Tidsskrifter, Pjecer og Kobberstik, ligesom han ogsaa efter Datidens Forhold drev en temmelig betydelig Forlagsvirksomhed.

Denne Virksomhed paabegyndte Redaktør Lund i 1826 - efter kun i to Aar at have drevet det nye Trykkeri i Thisted. I en Annonce i Bladet oplyser Redaktøren, at denne hans første Publikation vil være forfattet "af den som Skribent her i Egnen bekjendte Bondemand Peder Dybdahl under Navn af "Ebbe Skamels Forvildelse". Fortællingen skulde omhandle en "sandfærdig Tildragelse, der er passeret for en ca. 200 Aar siden i Gaarden Nordentoft her i Nærheden af Thisted"; den vilde blive paa fire Ark, koste 2 Mk. Tegn, og Subskription kunde tegnes paa Trykkeriet eller hos Landinspektør Gylding i Nykøbing paa Mors.

Imedens Redaktør Lund saaledes forbereder sin Start som Forlægger, indtræffer der i Juni 1826 et betydningsfuldt Vendepunkt i Avisens Historie, idet der nemlig bliver givet Tilladelse til, at Thisted-Avisen maa forsendes med Brevposterne overalt i Landet - en Begunstigelse, som det den Gang ikke var saa lige en Sag at opnaa.

Selv om man vist roligt kan gaa ud fra, at der ikke er blevet trykt noget stort Oplag af "Ebbe Skamels Forvildelse", saa var det i hine Tider, hvor Tryksagerne blev fremstillet med en Haandpresse, en langsommelig Proces i et Trykkeri af den Størrelse, der da fandtes i Thisted, at fremstille et Værk paa en Størrelse af 4 Ark. Et saadant Arbejde skulde jo ogsaa udføres ved Siden af Arbejdet med Avisen, og noget stort Folkehold havde Redaktør Lund ikke. Det kunde der selvsagt ikke blive til. Men Forholdet var da ogsaa, at svingtede en af Medarbejderne, saa gik den lille Virksomhed næsten i Staa. Det kunde hælde, at Lund saa sig nødsaget til at meddele sit Blads Læsere, at "paa Grund af en af mine Arbejders Sygdom udkommer ingen Løverdags Avis denne Gang; men hvilken inden Qvartalets Udgang skal blive Abonnenterne godtgjort ved et Tillægsnummer", hvilket man maa haabe, Bladets Holdere har stillet sig tilfreds med.

Fra den første Meddelelse var fremkommet om Udsendelse af ovennævnte Skrift til dette forelaa i Trykken, gik der et halvt Aar, og alt tyder paa, at Redaktør Lunds Start som Forlægger i hvert Fald ikke har været nogen økonomisk Sukces, for næste Gang, Forfatteren Peder Dybdahl udsender et af sine Værker, averterer samme personligt om denne Begivenhed. Det drejede sig denne Gang om en Levnedbeskrivelse af Marsk Stig, Bogen vilde blive paa 5 Ark og komme til at koste 40 Sk. Tegn. I det hele var samme Peder Dybdahl en produktiv Herre, der foruden ovennævnte paa Lunds Forlag udsendte flere andre Smaaskrifter, hvoraf ofte de to første Ark var gratis til Subskribenterne.

Efter disse Forsøg slaar Redaktør Lund over i en anden Genre af Forlæggervirksomheden. Mod Slutningen af Aaret 1826 indbyder han til Subskription paa "den bekjendte Wilstrupske større Læsebog", som han agter at udgive paa eget Forlag. Han ønsker dog først at være sikret et vist Antal Aftagere, da det ellers vil Være forbundet med for stor Risiko at udsende et saadant Værk,

der vil blive paa 7-8 Ark og komme til at koste 2 Rmbk. for hvert Eksempel. Der forløber imidlertid et Aar, før dette Værk foreligger fra Trykken i November 1827. Det var blevet paa 7½ Ark og solgtes "i raee Materie for 30 Sk., indhæftet for 32 Sk. og med Indbinding for 36 Sk. Tegn".

Typografisk set er disse Skrifter vel ikke uden Lyder. Saaledes ser man i Læsebogen en Artikel, der til en Begyndelse er sat med Fraktur, medens Slutningen paa følgende Side er Antiqua. Men gennemgaaende var Arbejdet nydeligt udført, og flere forskellige Skriftarter havde foruden de nævnte fundet Anvendelse.

Ogsaa i hine Dage kunde det være nødvendigt at forhøje Abonnementsprisen for Avisen. Retten til at udgive en Avis var jo den Gang et Privilegium, der tildeltes fra allerhøjeste Sted, og til samme Privilegium kunde der til Tider blive hæftet tyngende Afgifter til forskellige Formaal. Saaledes saa Redaktør Lund sig i 1831 nødsaget til at meddele sine Abonnenter, at der var blevet paalagt ham en "betydelig Afgift til den polytekniske Lærestanstalt i København", hvorfor det var nødvendigt at forhøje Abonnementsprisen til "1 Rbd. 12 Sk. Tegn quartaliter".

Stadigt søgte Redaktør Lund nye Veje for sin Virkestrang og Foretagsomhed. Saaledes paabegyndte han i 1836 Udsendelsen af et litterært Underholdningsblad "Miscellanea", der bragte forskellige mere eller mindre litterært prægede Beretninger om Tildragelser Verden over gennem Tiderne. Bladet udkom en Gang ugentligt i et anseligt Format, men der har i Datidens Thisted ikke været den rette Trang for et saadant Blad, hvorfor det ogsaa efter godt et Aars Levetid ophører med at udkomme.

De Lokaler, Redaktør Lund til en Begyndelse havde installeret sig i, viste sig i Tidens Løb mindre brugbare, og en halv Snes Aar efter sin Ankomst til Thisted erhvervede han den "Procurator Thomsen forhen tilhørende Gaard, paa Byens saakaldte Grydetorv". Herhen flyttedes Redaktionen og Bogtrykkeriet, og her har Bladet siden haft til Huse.

Efter at have taget de nye Lokaliteter i Anvendelse udsendes fra Johs. G. Lunds Officin et af Pastor P. B. Petersen, Hillerslev ved Thisted, redigeret "Ugeblad for Landbostanden". Det var et lille 8-sidet Blad, der udkom "hver Lørdag og kostede 4 Rbsk." pr. Nummer. Dette Blad opnaede dog kun en Levetid af ca. 3 Maaneder og udkom i 12 Numre, saa maatte Præsten slutte Udgivelsen af sit Blad, som han efter Indholdet at dømme ogsaa havde haft Mas med at skaffe Stof til.

Som allerede nævnt drev Redaktør Lund fra sit Kontor en betydelig Handel med Tidsskrifter og lignende, og fra 1838 foreligger der Oplysninger om, at en af Byens Boghandlere, Kreiberg paa Store Torv, følte, at Lund gik ham for nær i hans Handelsvirksomhed. Kreiberg gjorde i Bladet i en Annonce opmærksom paa, at han havde Borgerskab som Boghandler og henstillede - uden at nævne Navne - at andre undlod at drive Handel med Ting, der rettelig hørte under hans Omraade. Men Redaktør Lund, der efterhaanden var slaaget mere og mere ind paa Boghandlervirksomheden og forhandlede mange Smaaskrifter, Skolebøger og meget andet som Spillekort og Dominospil, løste straks et Borgerskab som Boghandler og averterede i samme Nummer af Bladet

som saadan. - Denne Strid endte dog kort efter med, at Redaktør Lund opgav denne Virksomhed og helt holdt sig indenfor sit oprindelige Omraade.

Han havde ogsaa paa dette Tidspunkt et temmelig stort Foretagende under Udvikling, idet han havde fattet Planer om Opførelse af en Papirmølle og i 1838 paabegyndt Bygning af samme, i hvilken Anledning Abonnenterne anmodes om at betale for skyldige Kvartaler, da "jeg i denne Termins Tid har betydelige Udgifter og Udtællinger ved min paabegyndte Papiir-Fabriks-Bygning", og man bedes "godhedsfuldt i det seneste til Markedet her i Thisted den 5. Juli at indbetale samme".

Paa denne Maade vilde Lund ikke alene være i Stand til at forsyne sin egen Virksomhed med det nødvendige Papirmateriale, men kunde desuden fremstille anseelige Papirmængder til eventuel Afsætning i de nordjydske Landsdele. Virksomheden stod færdig i Slutningen af 1838. I Møllen fandtes en Hollænder og en Valse til Maling af Papir og Klude, og selve Papirfremstillingen foregik i et tilstødende "Fabrikhus", der var en Snes Alen lang og otte Alen i Bredden. Her var installeret de "nødvendige ny Apparater til Fabrication af Kardunspapir og Makulatur, saasom Kobberblase, Presse, Bytte, Form, o.s. v. "

Samtidig med, at Lund erhvervede Privilegium til Anlæg af denne Papirmølle, erholdt han Tilladelse til overalt i Thisted Amt at indsamle og opkøbe Klude til Fremstilling af Papir.

Anlægget af denne Fabriksvirksomhed har været af ikke ringe Bekostning for Redaktør Lund. Alene Møllen og Fabrikhuset blev til Brandkassen takseret til en Værdi af 4500 Rigsdaler, og hertil kom saa Maskiner og øvrigt Inventar.

Efter at Virksomheden har været i Gang et Aars Tid oplyses det, at Produktionen i dette Tidsrum havde været 100 Ris Kardunspapir og 800 Ris Makulatur. Denne Produktion var dog kun, hvad der medgik til at dække Forbruget i Thisted Købstad, men Fabrikken var dog i Stand til at præstere mindst dobbelt saa meget.

Paa Trods af, at Papirmøllen var den eneste i Thisted og Hjørring Amter, maa det have knebet for Redaktør Lund at holde Virksomheden i Gang, for efter fem Aars Forløb averterede han Møllen til Salg - og dermed var der sat Punktum for den eneste Virksomhed af denne Art, der nogen Sinde har været etableret i Thisted. Redaktør Lund havde dog - forinden han tog dette Skridt - erholdt Tilladelse til at flytte Møllen 150 Alen, saa denne kom til at ligge uden for Byens Consumptionslinie, og havde derefter erholdt Tilladelse til at omdanne denne til en

Melmølle, mod at han installerede et mindre Dampanlæg, saa Byens Forsyning med Mel ikke til alle Tider skulde være afhængig af Vindens Forholdsbefindende. Denne Plan blev altsaa ikke realiseret, men var dog et Udslag af Lunds Initiativ, der ikke saadan uden videre lod sig slaa ud uden at forsøge flere Udveje.

Allerede i Begyndelsen af Trediverne var Bladets Titel blevet forandret til Thisted Amtsavis og Avertissementstidende eller Den Nord-Cimbriske Tilskuer, og denne Titel blev bibeholdt til 1849, da Begyndelsen blev ændret til Thisted Amtstidende og senere i en fireaarig Periode kun bar dette ene Navn. Men fra 1859 blev Titelen ændret til Thisted Amtsavis, hvorunder Bladet stadig føres videre.

Ogsaa paa anden Maade undergik Bladet Forandringer. To af Redaktør Lunds Sønner fik deres Uddannelse i Virksomheden - henholdsvis paa Kontor og Trykkeri. Medens den ene af Sønnerne, Gerhard Lund, i 1850 drog af By og etablerede sig i Holstebro, hvor han paabegyndte Udgivelsen af Holstebro Avis, fortsatte den anden Søn som Medarbejder hos Faderen, og i 1858 blev han optaget i Firmaet, idet der dette Aar blev "udfærdiget en allerhøieste Bevilling, hvorved det tillades Consul, Translateur og Bogtrykker Johs. G. Lund og dennes Søn, Sproglærer og Typograph J. L. Lund i Thisted i Forening at fortsætte det af Førstnævnte hidtil sammested drevne Bogtrykkeri".

Her ser vi, at Bogtrykker Lund ikke alene havde drevet til at blive Consul, men derforuden benævnes som Translateur, og det kan i denne Forbindelse nævnes, at han var en Sprogbegevelse, hvis store Kendskab til fremmede Tungemaal fandt hyppig Anvendelse i Forbindelse med de mange Stranding, der den Gang fandt Sted paa den thylandske Vestkyst.

Kun to Aar efter at have optaget Sønnen i Firmaet blev dette Samarbejde afbrudt ved Johs. G. Lunds Død i 1860. Nogen velstaaende Mand var Redaktør Lund ikke blevet trods de mange Arbejdsaar i Thisted. Men Resultatet heraf havde i første Række bundfældet sig, at han havde formaaet at give sine Børn en god Uddannelse, der havde bragt dem i gode Stillinger. Ved hans Død var to af Sønnerne altsaa Redaktører, en tredje blev Amtsforvalter i Holbæk og endelig var en Søn Prokurator og senere Kreditforeningsdirektør i Aarhus. Johs. G. Lund havde gennem sit Blad paa mange Maader bidraget til den rige Udvikling, Thisted gennemgik i denne Periode, og havde saaledes tilfredsstillende røgtet en af de Opgaver, der til enhver Tid bør være blandt Dagbladenes Formaal.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1944, side 101-112)